

що шкода під час проведення вибухових робіт завдається не лише рибним запасам, але й диким водним тваринам, тому ст. 250 КК можна зіставити із ч. 4 ст. 85 КУпАП, яка передбачає відповідальність за грубе порушення правил рибальства (рибальство із застосуванням вогнепальної зброї, електроструму, вибухових або отруйних речовин, інших заборонених знарядь лову тощо). Розмежування складів злочину і правопорушення слід проводити за такою ознакою, як спрямованість діяння, тобто кінцева мета, яку має винна особа: якщо умисел спрямовувався на здійснення певних вибухових робіт, які потягли за собою порушення правил охорони рибних запасів (тобто ставлення винного до наслідків у формі непрямого умислу або необережності), діяння потребує кваліфікації за ст. 250 КК, а в разі ж здійснення таких вибухових заходів з метою видобутку риби або інших водних тварин діяння кваліфікується як адміністративний делікт.

Висновки. З огляду на зазначене вище співвідношення положень КК, що передбачають відповідальність за злочинні зазіхання на водні ресурси, та відповідних положень КУпАП слід зробити такі висновки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Водний кодекс України: Закон України від 06.06.1995 р. № 213/95-ВР / Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/213/95-вр/para123#n23> (дата звернення: 29.06.2018).
2. Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довілля: постанова Пленуму Верховного Суду України від 10.12.2004 р. № 17. Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах / за заг. ред. В.Т. Маляренка. К.: Юрінком Інтер. 2005. С. 340–348.
3. Матвійчук В.К. Теоретичні та прикладні проблеми кримінально-правової охорони навколишнього природного середовища: монографія. К.: Національна академія управління, 2011. 368 с.
4. Шем'яков О.П. Правове регулювання використання та охорони надр: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. Х., 2003. 19 с.

УДК 343.911

ЗАПОБІГАННЯ РЕЦИДИВНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ ПРИЧОРНОМОР'І З УРАХУВАННЯМ ЇЇ РЕГІОНАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ

PREVENTING RECIDIVISM IN THE UKRAINIAN BLACK SEA REGION, TAKING INTO ACCOUNT ITS REGIONAL PECULIARITIES

Бурдега Р.В.,

*аспірант підрозділу аспірантури та докторантури
Одеського державного університету внутрішніх справ*

У статті автором здійснено аналіз поняття запобігання регіональній рецидивній злочинності у Причорноморському регіоні України, виражено його регіональні особливості. Запропоновано заходи запобігання регіональній рецидивній злочинності, структуру та специфіку кількісно-якісних показників.

Ключові слова: рецидивна злочинність, регіональні особливості злочинності, Причорноморський регіон, запобігання злочинності у регіонах.

В статье автором осуществлен анализ понятия предотвращения региональной рецидивной преступности в Причерноморском регионе Украины, выражены его региональные особенности. Предложены меры предотвращения региональной рецидивной преступности, структура и специфика количественно-качественных показателей.

Ключевые слова: рецидивная преступность, региональные особенности преступности, Причерноморский регион, предотвращение преступности в регионах.

In the article the author analyzes the concept of preventing regional recidivism in the Black Sea region of Ukraine, expressing its regional features. Measures to prevent regional recidivism, its structure and the specifics of quantitative and qualitative indicators are proposed.

Key words: recidivist crime, regional features of crime, Black Sea region, prevention of crime in the regions.

Постановка проблеми. Як свідчать дані кримінологічних досліджень, кожний п'ятий рецидивіст вже протягом перших шести місяців після звільнення вчиняє новий злочин, кожний третій – протягом року, близько 60% – протягом двох років, а дві третини – протягом трьох років після звільнення [13, с. 233]. Найрозповсюдженішими злочинами, що вчиняються рецидивістами у Причорноморському регіоні, є тяжкі та особливо тяжкі злочини

(крадіжки, грабежі, розбої, вимагання, умисні вбивства, тяжкі тілесні ушкодження, зґвалтування, хуліганства, незаконне поводження зі зброєю, збут наркотичних засобів тощо). За висновками кримінологів, у нашій країні спостерігається систематичне підвищення професіоналізму й організованості рецидивних угруповань, а злочинна діяльність рецидивістів характеризується витонченістю, приховуванням слідів злочинів. Така злочинна діяльність довго

не викривається правоохоронними органами [1, с. 186]. Складність проблеми посилюється істотними регіональними відмінностями у стані, інтенсивності та структурі рецидивної злочинності. Відмінності рецидивної злочинності між південними, східними та західними регіонами коливаються в абсолютних показниках – у 2–10-кратному, а в коефіцієнтах – у 2–8-кратного розмірі. З 61 604 щорічно вчинюваних рецидивних злочинів в Україні кожний десятий злочин – 6 404 (10,4%) вчиняється у Причорноморському регіоні – у Одеській, Миколаївській або у Херсонській області. Регіональна структура рецидивної злочинності у Причорномор'ї характеризується яскраво вираженими регіональними особливостями злочинності проти власності, у сфері зазіхань на життя та здоров'я особи, у сфері наркозлочинності тощо. Зазначені обставини істотно актуалізують тему запобігання рецидивній злочинності у Причорноморському регіоні України, оскільки потребують диференційованого підходу з урахуванням регіональних особливостей.

Стан опрацювання. Проблеми запобігання рецидивній злочинності не є новими, вони завжди привертали увагу вітчизняних та зарубіжних вчених. Вивчення цих питань в різні роки проводили такі вчені, як А.М. Бабенко [1; 2, с. 13; 3; 4, с. 296], В.С. Батиргарєєва [5, с. 50; 8, с. 86; 7, с. 63], В.В. Голіна [9, с. 147], І.М. Даньшин, О.М. Джу́жа [11, с. 416], Я.Ю. Кондратьєв О.Г. Кулик, А.І. Долгова [10, с. 848], А.П. Закалюк [12, с. 712], К. Оробець [15, с. 130], В.П. Філонов [16, с. 288], Г.Й. Шнайдер [18, с. 504] та інші. Загалом вивчалися проблеми запобігання рецидивній злочинності на загальнодержавному рівні. Лише поодинокі праці враховували регіональну специфіку задекларованого виду злочинності. Рідко вносилися пропозиції щодо вдосконалення регіональної практики протидії рецидивній злочинності. Комплексного розв'язання питань запобігання рецидивній злочинності у Причорноморському регіоні України з урахуванням її регіональних особливостей (структури, динаміки, інтенсивності, географії тощо) у вітчизняній науці дотепер не відбулося. Отже, метою цього дослідження є вивчення питань, пов'язаних із запобіганням рецидивній злочинності в Українському Причорномор'ї з урахуванням її регіональних особливостей. За методологічну основу нами були взяті системно-структурний, формально-логічний та статистичний методи. Окремі результати нами отримані на основі методів моделювання та кримінологічної картографії.

Виклад основного матеріалу. Визначимо принаймні з декількох поняттями, якими ми будемо оперувати у ході нашої роботи, перш ніж перейти до безпосереднього викладу результатів нашого дослідження. Такими є Причорноморський регіон України, регіональні особливості рецидивної злочинності, запобігання рецидивній злочинності у регіонах.

Грунтуючись на теоретичних надбаннях фахівців у галузі регіоналістики, Причорноморський регіон України будемо розуміти як сукупність схожих за географічним розташуванням територіально-просторових систем Одеської, Миколаївської та Херсонської областей, що розташовані на півдні материкової частини України, наближені до морського узбережжя, мають спільну характеристику, яка впливає на соціально-економічний розвиток, які схожі за місцем розташування, є цілісним соціально-економічним і соціокультурним кримінологічним середовищем [17, с. 307]. У цьому сенсі АР Крим належить до схожого, але відносно самостійного за соціально-економічними та культурологічними параметрами Українського територіально-просторового центру.

Підтримуючи позицію А.М.Бабенка, визнаємо регіональні особливості рецидивної злочинності як визначальні кількісно-якісні параметри злочинності осіб, які раніше

вчиняли кримінальні правопорушення, що відображають специфіку кримінологічної обстановки міст регіонального значення, області чи групи областей, країни або декількох країн, які зумовлені існуванням та дією як загальних, так і особливих місцевих факторів (географічних, історичних, соціально-економічних, культурних, організаційних тощо), які необхідно враховувати під час розробки та реалізації стратегії із запобігання рецидивній злочинності у регіоні [14, с. 276].

Запобігання регіональній рецидивній злочинності – це об'єктивно зумовлена кримінологічна стратегія і один із пріоритетних напрямків регіональної кримінальної та кримінологічної політики. У цьому контексті запобігання рецидивній злочинності у Причорноморському регіоні є взаємопов'язаною моделлю очікуваних змін соціального середовища, свідомості й поведінки суб'єктів правовідносин, що роблять соціально невідповідним учинення рецидивних злочинів внаслідок цілеспрямованого впливу заходів кримінальної та кримінологічної політики [3, с. 275].

Погоджуючись із підходом В.С. Батиргарєєвої, значимо, що запобігання рецидивній злочинності у Причорноморському регіоні є складною багаторівневою системою, за якою визначається спрямованість соціальної політики у цій сфері і яка складається із заходів як загального соціального характеру, так і спеціальної кримінологічної спрямованості за провідної ролі останніх [6, с. 503]. Особливості спеціальних кримінологічних заходів у Одеській, Миколаївській та Херсонській областях полягають у безперервному захисті суспільства від рецидивної злочинності за допомогою таких заходів: 1) застосування адекватного покарання до рецидивістів; 2) створення належних умов відбування ними покарання; 3) нагляду за особами, які відбули покарання, а також за тими, що відбувають покарання, не пов'язане із позбавленням волі; 4) відшкодування збитків державі, суспільству і окремим громадянам, які постраждали від злочинних дій; 5) недопущення вчинення нових злочинів; 6) соціальна адаптація та ресоціалізація колишніх засуджених з метою їх повернення до суспільства [6, с. 522].

Регіональна система запобігання рецидивній злочинності має створюватися з урахуванням специфіки кількісно-якісних параметрів рецидивної злочинності у конкретних територіально-просторових системах, а також з урахуванням інтенсивності дії місцевих факторів, які її продукують. В основі ефективної запобіжної діяльності рецидивній злочинності на територіях Одеської, Миколаївської та Херсонської областей має бути ретельне планування та програмування. Грунтуючись на основних положеннях кримінологічної теорії, які відображають специфіку запобігання рецидивній злочинності, вважаємо, що під час планування та програмування запобігання регіональній злочинності у Причорноморському регіоні слід враховувати такі фактори: 1) особливості кримінологічної обстановки у регіоні; 2) місцеві криміногенні та антикриміногенні фактори, які зумовлюють рецидивну злочинність; 3) розповсюдженість видів злочинів у областях; 4) рівень латентності рецидивної злочинності; 4) конкретні кримінально активні групи населення, які вчиняють нові злочини [3, с. 416].

Під час планування заходів запобігання злочинності у Причорноморському регіоні необхідно враховувати такі вимоги: 1) структура регіонального плану має повністю відображати соціально-кримінологічну обстановку регіону; б) вона має ґрунтуватися на комплексному аналізі, тенденціях і прогнозі рецидивної злочинності в регіоні; в) ця структура має спрямовуватися на усунення впливу регіональних факторів криміногенного характеру і на підсилення дії факторів антикриміногенного характеру, що зумовлюють рецидивну злочин-

ність; г) має сприяти об'єднанню зусиль усіх суб'єктів, зокрема і населення, для запобігання рецидивній злочинності в регіоні; д) має орієнтуватися на створення антикримінального психологічного середовища, яке б перешкоджало поширенню тюремної ідеології та кримінальної субкультури серед місцевого населення; є) має забезпечувати взаємодію у запобіганні рецидивній злочинності з правоохоронними органами прилеглих регіонів; ж) має використовувати зарубіжний досвід запобігання рецидивній злочинності; з) має враховувати вітчизняний передовий досвід запобігання злочинності та окремим її видам [6, с. 576].

У регіональній системі запобігання рецидивній злочинності пропонується віддавати перевагу таким прогресивним формам нерепресивних заходів протидії: пропагуванню і закріпленню серед місцевого населення законслухняної поведінки на рівні традицій, звичаїв та сімейно-побутових установок. Важливу роль потрібно відводити релігійній та інформаційній профілактиці. Профілактична виховна державна та регіональна політика мають орієнтуватися на закріплення і підтримання у суспільній думці населення позитивних цінностей, орієнтованих на повагу до охоронюваних законом суспільних відносин, на толерантне ставлення до оточення, поважне ставлення до честі, гідності та недоторканності особистості і майна, орієнтуватися на беззаперечне дотримання закону, на формування у суспільній думці місцевого населення негативного ставлення до будь-яких проявів рецидивної злочинності [3, с. 416].

Структура діяльності із запобігання рецидивній злочинності у Причорноморському регіоні може включати такі елементи кримінологічної системи: 1) комплексний аналіз рецидивної злочинності в регіонах та факторів, що здійснюють на неї криміногенний та антикриміногенний вплив; 2) прогнозування рецидивної злочинності в регіонах та виявлення ймовірних кримінологічних загроз; 3) прогнозування сценаріїв розвитку рецидивної злочинності у Причорноморському регіоні; 4) планування та програмування запобігання рецидивній злочинності; 5) безпосередня профілактика, протидія та запобігання рецидивній злочинності й окремим її видам в областях; 6) оцінка результативності запобігання рецидивній злочинності у Причорноморському регіоні. Такий підхід дає можливість диференційовано підійти до організації і планування запобігання рецидивній злочинності в умовах конкретної територіально-просторової системи.

Враховуючи особливості кримінологічної обстановки Одеської, Миколаївської та Херсонської областей та специфіку кількісно-якісних параметрів рецидивної злочинності, можна визначити пріоритетні напрямки з її запобігання. Такими напрямками слід визнати запобігання злочинності проти власності (запобігання крадіжкам, грабежам, розбоям, вимаганням і тощо).

Висока питома вага і негативні тенденції ставлять у розряд пріоритетних завдань правоохоронних органів запобігання вчиненню вбивств, тяжких тілесних ушкоджень, згвалтувань. З огляду на поширеність у Причорноморському регіоні незаконного обігу зброї і боєприпасів, незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, контрабанди, викрадення автотранспорту і антикваріату, торгівлі контрафактом, організації каналів нелегальної міграції та торгівлі людьми, легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, саме ці різновиди злочинності також мають бути у полі зору правоохоронних органів.

З огляду на курортне розташування Причорноморського регіону наступним важливим напрямком запобігання

злочинності є діяльність «професійних» гастролерів-рецидивістів, які спеціалізуються на сутенерстві, на незаконному розповсюдженні наркотиків, крадіжках, шахрайстві, розбоях, грабежах, викраденні автотранспорту тощо. Саме ці напрямки діяльності запобігання рецидивній злочинності також мають стати пріоритетними у діяльності правоохоронних органів Одеської, Миколаївської та Херсонської областей.

Висновок. Підводячи підсумок дослідження, сформулюємо основні його результати.

Запобігання рецидивній злочинності є стратегічним напрямком протидії злочинності у Причорноморському регіоні України.

Рецидивна злочинність в Одеській, Миколаївській та Херсонській областях має яскраво виражені регіональні особливості, що відображаються у специфіці кількісно-якісних параметрів злочинів проти власності, злочинів у сфері незаконного обігу наркотиків, зазіхань на життя та здоров'я особи тощо. Така ситуація потребує диференційованого підходу з урахуванням кримінологічного становища регіону.

Запобігання регіональній рецидивній злочинності є об'єктивно зумовленою кримінологічною стратегією і одним із пріоритетних напрямків регіональної кримінальної та кримінологічної політики. У цьому контексті запобігання рецидивній злочинності у Причорноморському регіоні є взаємопов'язаною моделлю очікуваних змін соціального середовища, свідомості й поведінки суб'єктів правовідносин, що роблять соціально невідповідним ученням рецидивних злочинів внаслідок цілеспрямованого впливу заходів кримінальної та кримінологічної політики.

Регіональна система запобігання рецидивній злочинності має створюватися з урахуванням специфіки кількісно-якісних параметрів рецидивної злочинності у конкретних територіально-просторових системах, а також має враховувати інтенсивність дії місцевих факторів, які її продукують. В основі ефективної запобіжної діяльності рецидивній злочинності на територіях Одеської, Миколаївської та Херсонської областей має бути ретельне планування та програмування.

Під час планування та програмування запобігання регіональній злочинності у Причорноморському регіоні слід враховувати такі фактори: 1) особливості кримінологічної ситуації у регіоні; 2) місцеві криміногенні та антикриміногенні фактори, які зумовлюють рецидивну злочинність; 3) розповсюдженість видів злочинів у області; 4) рівень латентності рецидивної злочинності; 4) конкретні кримінально активні групи населення, які вчиняють нові злочини.

З огляду на особливості кримінологічної ситуації Одеської, Миколаївської та Херсонської областей та на специфіку кількісно-якісних параметрів рецидивної злочинності можна визначити такі пріоритетні напрямки запобігання злочинності: запобігання злочинності проти власності (запобігання крадіжкам, грабежам, розбоям, вимаганням тощо); запобігання рецидивним вбивствам, тяжким тілесним ушкодженням, згвалтуванням; протидія незаконному обігу зброї і боєприпасів, незаконному обігу наркотичних засобів і психотропних речовин; запобігання контрабанді, викраденням автотранспорту і антикваріату; перешкодження торгівлі контрафактом; недопущення організації каналів нелегальної міграції та торгівлі людьми; запобігання злочинності «професійних» гастролерів-рецидивістів, які спеціалізуються на сутенерстві, на незаконному розповсюдженні наркотиків, крадіжках, шахрайстві, розбоях, грабежах, викраденні автотранспорту тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бабенко А.М. Регіональна злочинність в Україні: закономірності, детермінація та запобігання: дис. ... докт. юрид. наук: спец.12.00.08. Запоріжжя, 2015. 515 с.
2. Бабенко А. М. Регіональні особливості рецидивної злочинності в Україні. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки», 2014. Випуск 3. Том 3. С. 20.
3. Бабенко А.М. Запобігання злочинності в регіонах України: концептуально-методологічний та праксеологічний вимір: монографія. Одеса: ОДУВС, 2014. 416 с.
4. Бабенко А.М. Географія злочинності неповнолітніх: що очікує Україну через 10 років? Порівняльно-аналітичне право. 2013. № 3–1. С. 296–300. URL: http://www.pap.in.ua/3-1_2013/8/Babenko%20.pdf.
5. Батиргареєва В.С. Кримінологічні засади запобігання рецидивній злочинності в Україні: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.08. Харків, 2010. 50 с.
6. Батиргареєва В.С. Рецидивна злочинність в Україні: соціально-правові та кримінологічні проблеми: монографія. Х.:Право, 2009. 576 с.
7. Батиргареєва В.С. Особливості детермінації рецидивної злочинності. Право України, 2005. № 2. С. 64.
8. Батиргареєва В.С. Структура сучасного рецидиву злочинів в Україні. Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр. ІВПЗ АПРН України. Х.: Кросроуд, 2006. Вип.11. С. 104.
9. Голіна В. Рецидивна злочинність в Україні: рівень, структура, динаміка. Вісник Академії правових наук України. 1998. № 4 (15). С. 156.
10. Долгова А.І. Кримінологія: учебник для вузов / под общ. ред. А.И. Долговой. 2-е изд., перераб. и доп. М.: НОРМА, 2003. 848 с.
11. Джужа О.М., Кондратьев Я.Ю., Кулик О.Г. Кримінологія: підручник для студентів вищих навч. закладів / за заг. ред. О.М. Джужа. К.: Юрінком Інтер, 2002. 416 с.
12. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн.. Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. К.: Ін Юре, 2007. 712 с.
13. Лихолоб В.Г., Філонов В.П. Кримінологія: учебник для учебных заведений МВД Украины / под ред. В.Г. Лихолоба и В.П. Филонова. Киев – Донецк, 1997. 398 с.
14. Бабенко А.М., Бусол О.Ю., Костенко О.М. та ін. Кримінологія: підручник / за заг. ред. Ю.В. Нікітіна, С.Ф. Денисова, Є.Л. Стрельцова. Х.: Право, 2018. 416 с.
15. Оробець К. Поняття та кримінологічні показники рецидивної злочинності в Україні. Підприємництво, господарство і право. 2005. № 3. 133 с.
16. Філонов В.П. Актуальные проблемы современной криминологии: монография. Донецк: Донеччина, 1997. 288 с.
17. Чекмарьова І.М. Запобігання злочинності у прикордонних регіонах України: дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. Одеса, 2017. 307 с.
18. Шнайдер Г.Й. Кримінологія / пер. с нем.; под общ. ред. и с предисл. Л.О.Иванова. М.: Изд.группа «Прогресс», «Универс», 1994. 504 с.